

А. Маланчук,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Доведення особи до самогубства є поширеним явищем та викликає стурбованість, оскільки становить загрозу для моральних засад соціуму, посягає на життя людини [1, с. 119]. Доведення до самогубства – це кримінально каране суспільно небезпечне діяння, відповідальність за яке визначена в ст. 120 КК України., що посягає на життя та здоров'я особи. Вказане протиправне діяння є особливим, оскільки вчиняє доведення до самогубства не безпосередньо винна особа, а потерпілий/потерпіла, позбавляючи себе найціннішого – життя [2, с. 119]. Виходячи з диспозиції ч. 1 указаної норми закону України про кримінальну відповідальність, доведення до самогубства або замаху на нього є наслідком учинення системи дій, які провокують виникнення в особи потерпілого суїцидальних думок і поведінки. При цьому способи доведення до самогубства можуть бути найрізноманітнішими. Більше того, вони «еволюціонують», особливо з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу. Зокрема, з кожним роком збільшується кількість випадків учинення доведень до самогубства за допомогою використання Інтернет технологій.

У цьому контексті вбачається актуальним питання про сутність і ознаки доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій як об'єкту криміналістичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень.

Питання про суїцид і доведення до самогубства взагалі та вчиненого з використанням Інтернет технологій зокрема в криміналістичній науці є малодослідженим. Так, Л.І. Керик сформулювала криміналістичну характеристику й основи розслідування доведень до самогубства; І.О. Папуша виокремив проблеми розслідування та попередження доведення військовослужбовців до самогубства; О.А. Самойленко визначила особливості розслідування злочинів, що вчиняються із використанням кіберпростору. Значно більш наукових напрацювань присвячено проблематиці кримінально-правової та кримінологічної характеристики доведень до самогубства. Разом із тим відсутні комплексні криміналістичні дослідження доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій. Тому **метою** представленої праці є з'ясування сутності, ознак і причин самогубства (суїциду), адже основною метою досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є доведення потерпілого до такого стану, коли він заподіє собі смерть.

Виклад основного матеріалу.

Суїцид завжди був, є і буде. Ця проблема не вирішена у жодній країні світу [3]. На це вказують наступні відомості.

1. Самогубства посідають четверте місце в переліку причин смертності взагалі й перше місце серед смертей унаслідок насильницьких

дій. У результаті самогубства кожні 40 сек. умирає одна людина. Більше того, серед молоді віком 15–29 років самогубство є другою основною причиною смерті після загибелі в ДТП, а в групі підлітків 15–19 років – друга причина смерті серед дівчат (після ускладнень вагітності та пололів) і третя причина смерті серед юнаків (після ДТП і міжособистісного насилля) [4].

2. Суїцид є другою основною причиною смерті серед 15–29-річних у всьому світі. Окрім суїциду як найбільш екстремального вчинку, все більше молодих людей страждають від емоційних розладів, що не тільки знижує якість їхнього життя, але й стає фактором ризику важких психічних розладів і самогубств. Причому для вираження суїцидальних думок, пошуку методів самогубства або навіть для трансляції суїцидальної поведінки в прямому ефірі. Використовуються соціальні медіа [5, с. 2].

Особливу суспільну небезпеку становлять діяння осіб, спрямовані на доведення особи до вчинення самогубства. Вказані протиправні діяння є цинічними, оскільки одна людина змушує, схиляє тощо іншу людину покінчити життя самогубством. Проте, щоб усвідомити механізм учинення таких протиправних діянь, а також визначити продуктивні напрями і засоби боротьби з такими кримінальними протиправними проявами, слід дати відповідь на питання: «Що таке самогубство?».

Аналіз наукових праць з проблематики самогубств, їх детермінант і методів попередження тощо дозволив дійти висновку, що самогубство (суїцид) детально досліджувалося з психологічного та соціологічного аспекту, а от його юридична сторона порівняно є малодослідженою. Не є винятком і криміналістичні дослідження феномену самогубства, особливо в контексті вчинення доведення до нього шляхом використання Інтернет технологій. Такі дослідження

станом на сьогоднішній день відсутні. Хоча вони є актуальними в розрізі необхідності формування відповідної окремої криміналістичної методики. Як наголошує О.В. Пчеліна, розробити методичні рекомендації щодо ефективного розслідування кримінальних правопорушень неможливо без з'ясування їх сутності. Розробка ж криміналістичних засобів і методів, спрямованих на вдосконалення діяльності правоохоронних органів з боротьби зі злочинністю, є одним із окремих завдань криміналістики, яке має важливе практичне значення [6, с. 91; 7, с. 34]. Наведене вчергове підкреслює необхідність визначити сутність і ознаки доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій як об'єкту криміналістичного дослідження, які в своїй сукупності визначають специфіку механізму їх учинення, а значить здійснюють безпосередній вплив на формування методики розслідування вказаного різновиду кримінальних правопорушень.

Суїцид (самогубство) – це усвідомлений акт самоусунення людини з життя під впливом гострих психотравмуючих ситуацій, за яких власне життя як вища цінність втрачає сенс [8, с. 6]. Також під самогубством, суїцидом (лат. *sui caedere* вбивати себе) пропонують розуміти умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причину якого часто відносять до психічних розладів таких як депресія, біполярний розлад, шизофренія, алкоголізм чи наркотична залежність. З приводу доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій, то головною умовою такого самогубства є його фіксування на відео в режимі он-лайн. Це зумовлено тим, що організатори «груп смерті» зацікавлені саме в такому фіналі, адже їхньою кінцевою метою є отримання прибутку від продажу цього відеозапису [9].

Самогубство не відбувається миттєво, воно проходить декілька стадій,

які в психології прийнято йменувати фазами. На першій, переддиспозиційній, фазі особа досягає максимальної психологічної напруженості та здійснює пошук виходу з тієї критичної ситуації, що склалася. Через напругу й постійну зосередженість на своїх труднощах і ймовірних шляхах його вирішення в особи знижується її самооцінка, зростає почуття безсилля та емоційна напруга, формується уявлення про безвихідність ситуації. Все частіше увага концентрується виключно на негативі, тобто виникає «тунельне бачення проблеми», а довготривалі, зазвичай невдалі, спроби реально вирішити або змінити психотравмуючу ситуацію призводять до фізичного та психічного виснаження. Психологічна, емоційна напруга обтяжується зростанням тривоги щодо можливого несприятливого розвитку подій, а сприйняття перспектив має песимістичне забарвлення. Ситуація для особи стає нестерпною, такою, кінця якої не видно. На другій, суїцидальній, фазі особа утверджується в рішенні закінчити життя самогубством і визначається зі способами його реалізації. Причому спочатку виникають тільки суїцидальні думки про можливість самогубства як шляху вирішення своїх основних накопичених проблем, а згодом появляються думки про конкретні способи завдання собі смерті, розробляється план самогубства, обираються час, місце, необхідні засоби і/чи знаряддя для заподіяння смерті, способи впливу на оточуючих [8, с. 7–9].

Іншими словами, суїцид – це наслідок дії певних чинників, з якими особі не вдалося впоратися. У такому разі особа бачить перед собою єдиний вихід – позбавитися від першоджерела усіх «проблем», від себе. У такий спосіб вона знімає з себе будь-яку відповідальність і позбавляється будь-яких переживань.

Тому, щоб усвідомити сутність доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій як

об'єкту криміналістичних досліджень, передусім слід акцентувати увагу на юридичній і психологічній природі феномену «суїцид (самогубство)». Для цього важливо з'ясувати причини самогубств. Серед основних причин суїцидальної поведінки прийнято виокремлювати депресію, кібербулінг. Зокрема, як указує М. Кулеба, кібербулінг – це те саме, що колись робили офлайн, тільки з більшою жорстокістю, тепер можуть робити в онлайні. І якщо свідками булінгу в класі могли ставати 20–30 осіб, то в кіберпросторі це можуть бути мільйони переглядів [3].

Серед причин самогубств серед підлітків педагоги називають їх психологічну неготовність, відсутність життєвого досвіду і результат впливу соціальних мереж [10]. Також однією з причин, чому підлітки зважуються на суїцид, називають постійне знецінення дорослими їхніх переживань. Вони наголошують: «коли у дитини з'являється думка вчинити суїцид – це від відчуття безвиході. Коли я намагаюся розрулити свої проблеми, але в мене не виходить. Мені треба зробити хоча б щось, щоби стало легше. І, на жаль, оце «хоча б щось» – це і є думка про те, що, якщо не буде мене, не буде і проблеми» [3].

У цілому можна відзначити, що особа, схильна до суїциду, зазвичай не в змозі контролювати свої емоційні реакції (зокрема, ворожість, ненависть і агресивність), що в кінцевому результаті може призвести до її самогубства. Більше того, в таких осіб часто спостерігається сильний дистрес та/або почуття горя та невпевненості в собі [11, с. 7, 8]. Тобто причини самогубства мають психологічну природу. Звісно, виникненню відповідних розладів і критичних станів у особи часто передують зовнішні фактори, як то діяння окремих осіб, поглиблення у віртуальну реальність тощо.

Ознаки самогубства безпосередньо впливають на способи вчинення

доведення до нього та слідову картину, зокрема психологічні властивості особи потерпілого використовуються як критерій обрання їх в якості жертви та для здійснення впливу на них, у тому числі з використанням Інтернет технологій, для схилення їх до самогубства. З огляду на зазначене вбачається слушною думка С.В. Семак з приводу того, що в контексті аналізу поведінки самогубця/самогубиці та її ролі в механізмі позбавлення себе життя слід проводити комплексний аналіз зовнішніх і внутрішніх ознак суїцидальної поведінки потерпілого до скоєння суїциду, що допоможуть установити, чи схилив і довів хтось особу до замаху чи самогубства, чи це було її власним рішенням [12, с. 118].

К. Корнієнкова вірно вказує, що самогубство – умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причину якого часто відносять до психічних розладів. Але саме по собі самогубство не є злочинним діянням. Злочинними є саме діяння, які призвели до таких дій, тобто доведення до самогубства [13, с. 240]. І одним із способів такого доведення якраз є використання Інтернет технологій, через що об'єктом криміналістичного дослідження доведення до самогубства за допомогою вказаних технологій повинен бути не тільки феномен суїциду, а й Інтернет ресурси, технології та соціальні медіа як способ існування сучасної людини й їх вплив на її психологічне здоров'я. Оскільки злочинці не даремно обирають Інтернет технології як засоби досягнення злочинного задуму. Тому детальніше зупинимося на характеристиці кіберпростору та інформаційних і телекомунікаційних мереж і систем узагалі та у вчиненні кримінальних правопорушень, у тому числі доведень до самогубства, зокрема.

Важко не погодитись з тим, що сучасне суспільство сповнене символів, знаків і медіа, тому повсякденне життя та спілкування все більше інте-

груються в медіа-простір. До появи Інтернету засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо та газети, були найефективнішими засобами масової інформації, але з появою Інтернету його використання дедалі більше зросло та стало потужним глобальним засобом комунікації. Загалом 67% усіх користувачів Інтернету використовують принаймні одну соціальну мережу. Загалом 88–90% молодих людей користуються соціальними мережами. Вони проводять у соціальних мережах від 9 до 12 годин на день. Насправді багато людей не можуть уявити собі світ без доступу до Інтернету та соціальних медіа [14, с. 41, 42].

З появою нових комунікаційних технологій, систем пошуку інформації та «онлайн» характеру життя сучасної людини поширились думки, що Інтернет є простим способом отримати доступ до актуальної інформації та залучити мережі соціальної підтримки як найшвидший і доступний спосіб, який раніше не був неможливим. Таке зростання можливостей для зв'язку з інформацією призвело до припущення, що нові технології збільшать кількість інформації. Проте така інформація може бути як корисною, так і шкідливою та деструктивною. Зокрема, онлайн-пошук часто використовується для ознайомлення з табуйованими темами, сексуальне здоров'я, думки про самогубство і вживання наркотиків [15, с. 219].

Інтернет, комп'ютерні та телекомунікаційні технології, соціальні мережі є результатом науково-технічного прогресу та покликані полегшити життя людини. Проте поряд із позитивними аспектами наведені об'єкти нерідко призводять до негативних наслідків. Разом із тим не можна однозначно виразитися з приводу користі чи шкідливості Інтернет технологій у цілому, так і в окремих сферах суспільного життя. Тому, вважаємо, не вірним стверджувати, що Інтернет технології є абсолютним злом, яке призводить

тільки до небезпечних наслідків. Їх не можна звинувачувати у всіх бідах. Просто слід усвідомлювати, що переваги, притаманні таким технологіям, у своїх цілях можуть використовувати й недобросовісні, незаконопослушні особи у своїх часто кримінальних задумах. У такому разі Інтернет технології є засобом досягнення кримінальної протиправної мети.

У цьому контексті варто згадати й про роль Інтернет технологій у доведенні до самогубства. Особа злочинця, дійсно, обирає такі способи та знаряддя, засоби вчинення протиправного діяння, оскільки він дозволяє швидше й ефективніше обрати жертв і здійснити їх опрацювання. Більше того, використання Інтернет технологій дозволяє замаскувати як свою особистість, щоб не бути встановленим органами досудового розслідування, так і сліди кримінального правопорушення. Умовою ж, що сприяє використанню Інтернет технологій у доведенні особи до самогубства, є інформаційно-віртуальна залежність потерпілих осіб. Проте остання формується під впливом «клімату» в сім'ї та колективі за місцем роботи чи/та навчання. Пріоритети в особі змінюються в сторону віртуального світу переважно в тих випадках, коли вона почуває себе непотрібною, зайвою в звичному оточенні. Якщо вести мову про дітей, то вони надають перевагу комп'ютерним іграм і спілкуванню в соціальних мережах, коли їм цього не вистачає в сім'ї через дефіцит батьківської уваги. З часом штучне спілкування все більше витісняє живе, в результаті чого дитина опиняється в соціальній ізоляції та немає друзів. А «інтернет-залежність» є наслідком дефіциту уваги та турботи до особи в сімейному та дружньому колах.

Вплив нових явищ, таких як соціальні мережі, на здоров'я людини, особливо психічне, є важливим. Зокрема, останні дослідження викликали серйозне занепокоєння щодо руйнівних наслідків використання соціальних

мереж для здоров'я, особливо психічного. Результати цих досліджень показують, що використання соціальних медіа викликає такі проблеми, як депресія та тривога, зниження почуття щастя, зниження задоволеності життям і схильність до звикання та руйнівної поведінки для психічного здоров'я, самотність, погана якість сну, погані показники психічного здоров'я, думки про самоушкодження та самогубство, підвищений рівень психологічного стресу, кіберзалежності, незадоволення образом тіла, страх втратити щось (FoMO) і зниження задоволеності життям [14, с. 42].

Ще однією проблемою, з якою можуть стикатися особи у віртуальному середовищі, є ігнорування з боку інших осіб. Мова йде про остракізм – явище, яке характеризується соціальним болем, викликаним виключенням та ігноруванням з боку окремої особи чи групи. У сучасному житті люди можуть зазнавати соціального відчуження не лише під час традиційної взаємодії віч-на-віч, але й у віртуальному середовищі, як приклад, в онлайн-чатах [16, с. 1]. Таке відчуття соціального болю нерідко є одним із факторів суїцидального настрою в особи.

Залежність від Інтернету та соціальних мереж з кожним роком усе частіше стає предметом досліджень та активних наукових і журналістських дискусій. Зокрема, таку залежність окремі фахівці пропонують іменувати кіберзалежністю. Остання є умовною назвою залежності від різних високотехнологічних засобів. Це, наприклад, нездатність подолати бажання проводити за комп'ютером якомога більше часу, внутрішнє напруження, яке виникає в людини через неможливість цього й відчуття полегшення, якщо зануритися у віртуальний світ нарешті вдалося. Також це сильне роздратування, якщо хтось заважає перебувати в мережі. Ознаки кіберзалежності є схожими з досить серйозними формами наркозалежності або

алкоголізму, тобто для таких людей комп'ютер є наркотиком [8, с. 14].

Повне погруження у віртуальний світ дозволяє абстрагувати свої негативні думки, відволіктися від своїх проблем і відчувати себе щасливим, корисним, дорогим комусь. У соціальних мережах переключається увага з негативу на позитив, труднощі не вбачаються невіршуваними, а ситуація – критичною і напруженою. А в самотніх людей з'являються однодумці, друзі, готові постійно вислухати і зрозуміти людину. У такий спосіб віртуальний простір дозволяє особі отримати позитивні враження та відволіктися від своїх проблем, відчувати себе гідним; відбувається затування особи у соціальні мережі, забуття проблем, з'являється почуття своєї потрібності, важливості, причетності до чогось. Таким чином людина поринає в інший світ – яскравий і привабливий, де немає ані фінансових, ані особистих проблем. При цьому в мережі існує можливість створення нових оригінальних варіантів самопрезентацій, утілення уявлень і фантазій, неможливих у повсякденному житті. Разом із тим через здатність підлаштовуватися під будь-якого користувача віртуальна реальність несе в собі низку ризиків, небезпеку. Адже все, чого не вистачає в реальному житті, можна створити у віртуальному світі. Відповідно, чим більше труднощів і кризових ситуацій у особи, тим більше часу вона проводить у штучно створеному віртуальному просторі, де вона відчуває себе комфортно та компенсує невдачі в реальному житті [8, с. 14, 15].

Однак зі збільшенням часу перебування за комп'ютером віртуальна реальність стає для людини основним простором існування, вона розчиняється в ній і стає залежною. Зникають межі між світом людей і світом комп'ютера. Крім того, в особи виробляється впевненість у тому, що вона здатна досягти успіху за рахунок приховування своїх реальних фізичних

показників, можливості взяти на себе будь-яку роль анонімно, а також будь-якої поведінки без відповідальності за неї, без страху отримати наслідки або засудження [8, с. 15]. Через це особа перестає замислюватися над своєю поведінкою та діяльністю, їх наслідками та реакцією на них з боку оточуючих. Особа настільки погружається в собі й своїх проблемах, що її більше нічого, крім цього, не цікавить. Ситуація досягає свого критичного рівня, а психологічні розлади загострюються. У таких випадках все частіше в особи в поведінці з'являються та проявляються суїцидальні прояви, які в кінці можуть закінчитися плачевно – самогубством.

Висновки. Отже, криміналістичні дослідження феномену самогубства в контексті вчинення доведення до нього шляхом використання Інтернет технологій на сьогодні відсутні. Криміналістичне дослідження доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій полягає у визначенні специфіки механізму їх учинення та формування з її урахуванням відповідної окремої криміналістичної методики.

Ознаки самогубства безпосередньо впливають на способи вчинення доведення до нього та слідову картину, зокрема психологічні властивості особи потерпілого використовуються як критерій обрання їх в якості жертви та для здійснення впливу на них, у тому числі з використанням Інтернет технологій, для схилення їх до самогубства. Зокрема, особа злочинця обирає Інтернет технології у доведенні до самогубства, бо вони дозволяють швидше й ефективніше обрати жертв і здійснити їх опрацювання; замаскувати свою особистість і сліди кримінального правопорушення.

Запропоновано криміналістичне визначення доведення до самогубства шляхом використання Інтернет

технологій як системи кримінально караних суспільно небезпечних діянь, що вчиняються за допомогою інформаційних і телекомунікаційних систем і мереж з метою схиляння особи до заподіяння собі смерті. Основною причиною використання Інтернет технологій у механізмі доведення до самогубства є інформаційно-віртуальна залежність (кіберзалежність) потерпілих осіб, яка формується під впливом «клімату» в сім'ї та колективі за місцем роботи чи/та навчання.

У статті наголошено, що останнім часом досить розповсюдженим стало використання кіберпростору для здійснення впливу на окремих осіб чи групу осіб з метою доведення їх до самогубства. Підкреслено, що криміналістичні дослідження феномену самогубства в контексті вчинення доведення до нього шляхом використання Інтернет технологій на сьогодні відсутні. З'ясовано, що криміналістичне дослідження доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій полягає у визначенні специфіки механізму їх учинення та формування з її урахуванням відповідної окремої криміналістичної методики. Встановлено, що ознаки самогубства безпосередньо впливають на способи вчинення доведення до нього та слідову картину, зокрема психологічні властивості особи потерпілого використовуються як критерій обрання їх в якості жертви та для здійснення впливу на них, у тому числі з використанням Інтернет технологій, для схиляння їх до самогубства. Зазначено, що особа злочинця обирає Інтернет технології у доведенні до самогубства, бо вони дозволяють швидше й ефективніше обрати жертв і здійснити їх опрацювання; замаскувати свою особистість і сліди кримінального правопорушення. Запропоновано криміналістичне визначення

доведення до самогубства шляхом використання Інтернет технологій як системи кримінально караних суспільно небезпечних діянь, що вчиняються за допомогою інформаційних і телекомунікаційних систем і мереж з метою схиляння особи до заподіяння собі смерті. Основною причиною використання Інтернет технологій у механізмі доведення до самогубства названо інформаційно-віртуальну залежність (кіберзалежність) потерпілих осіб, яка формується під впливом «клімату» в сім'ї та колективі за місцем роботи чи/та навчання. Ознаки самогубства безпосередньо впливають на способи вчинення доведення до нього та слідову картину, зокрема психологічні властивості особи потерпілого використовуються як критерій обрання їх в якості жертви та для здійснення впливу на них, у тому числі з використанням Інтернет технологій, для схиляння їх до самогубства. Зокрема, особа злочинця обирає Інтернет технології у доведенні до самогубства, бо вони дозволяють швидше й ефективніше обрати жертв і здійснити їх опрацювання; замаскувати свою особистість і сліди кримінального правопорушення.

Ключові слова: доведення до самогубства, використання Інтернет технологій, кримінальне правопорушення, механізм учинення кримінального правопорушення, криміналістичне дослідження.

Malanchuk A. Committing suicide through the use of Internet technologies as an object of forensic research

In this article, it has been emphasized that recently the use of cyberspace to influence individuals or a group of individuals in order to drive them to suicide has become quite widespread. It has been emphasized that there are currently no forensic

studies of the phenomenon of suicide in the context of committing suicide by using Internet technologies. It has been found that the forensic investigation of suicide by using Internet technologies consists in determining the specifics of the mechanism of their commission and forming, taking into account it, a corresponding separate forensic methodology. It has been established that the signs of suicide directly affect the methods of committing suicide and the subsequent picture, in particular, the psychological properties of the victim are used as a criterion for choosing them as a victim and for influencing them, including using Internet technologies, to incline them to suicide. It has been noted that the criminal chooses Internet technologies to commit suicide, because they allow faster and more efficient selection of victims and their processing; to disguise one's identity and traces of a criminal offence. A forensic definition of suicide by using Internet technologies has been proposed as a system of criminally punishable socially dangerous acts committed with the help of information and telecommunication systems and networks in order to induce a person to commit suicide. The main reason for the use of Internet technologies in the mechanism leading to suicide is the information-virtual addiction (cyber addiction) of the victims, which is formed under the influence of the "climate" in the family and team at the place of work and/or study. Signs of suicide directly affect the methods of committing suicide and the resulting picture, in particular, the psychological properties of the victim are used as a criterion for choosing them as a victim and for influencing them, including using Internet technologies, to incline them to suicide. In particular, the criminal chooses Internet technologies to commit suicide, because they allow

faster and more efficient selection of victims and their processing; to disguise one's identity and traces of a criminal offence.

Key words: leading to suicide, use of Internet technologies, criminal offense, mechanism of committing a criminal offense, forensic investigation.

Література

1. Маслова О.О., Кунченко А.А. Аналіз правопорушення доведення до самогубства. Молодий вчений. 2021. № 5 (93). С. 118–123. DOI <https://doi.org/10.32849/2304-5809/2021-5-93-23>.
2. Семак С.В. До питання доведення до самогубства особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності. Juris Europensis Scientia. 2022. Вип. 1. С. 114–120. DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.332>.
3. Ковалевська Є., Грібанова А. «У групі смерті я мав підтримку. Чому підлітки зв'язуються на суїцид? BBC News. Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59779596>.
4. Suicide: one person dies every 40 seconds. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news/item/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>.
5. Qijin Cheng, Tim MH Li, Chi-Leung Kwok, Tingshao Zhu, Paul SF Yip. Assessing Suicide Risk and Emotional Distress in Chinese Social Media: A Text Mining and Machine Learning Study. Journal of Medical Internet Research. 2017. Vol. 19. Iss. 7: e2431. Pp. 1–10. doi: 10.2196/jmir.7276.
6. Купин А. Ф. История и современное состояние криминалистического исследования рукописей, выполненных с подражанием почерку другого лица. Вестник криминалистики. 2012. Вып. 2 (42). С. 91–95.
7. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 568 с.
8. Методичні рекомендації щодо формування безпечної поведінки дітей у соціальних мережах / авт. кол.: В.В. Сокур-енко (голова), Д.В. Швець, О.І. Федоренко та ін.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2021. 60 с.

9. Суїцидальні спільноти. Безоплатна правова допомога. URL: https://wiki.legallaid.gov.ua/index.php/Суїцидальні_спільноти.
10. Хожайнова В. Небезпечні челенджі та самогубства серед підлітків. Як попередити трагедію. Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/106072-nebezpecni-celendzi-ta-samogubstva-sered-pidlitkiv-ak-poperediti-tragediu/>.
11. Yaseen Z.S. et al. Distinctive emotional responses of clinicians to suicide-attempting patients – a comparative study. *BMC Psychiatry*. 2013. Vol. 13. Iss. 230. Pp. 1–9. doi:10.1186/1471-244X-13-230.
12. Семак С.В. До питання доведення до самогубства особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 1. С. 114–120. DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.332>.
13. Корнієнкова К. Кримінальна відповідальність за доведення до самогубства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 240–243. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.44>.
14. Hassan Ebrahimpour Sadagheyani and Farin Tatari. Investigating the role of social media on mental health. *Mental health and social inclusion*. 2021. Vol. 25. No. 1. Pp. 41–51. DOI 10.1108/MHSI-06-2020-0039.
15. Ellen M. Henderson, Edmund Keogh, Benjamin A. Rosser and Christopher Eccleston. Searching the Internet for help with pain: Adolescent search, coping, and medication behaviour. *British Journal of Health Psychology*. 2013. No. 18. Pp. 218–232. DOI:10.1111/bjhp.12005.
16. Donate A.P.G., Marques L.M., Lapenta O.M., Asthana M.K., Amodio D., Boggio P.S. Ostracism via virtual chat room –Effects on basic needs, anger and pain. *PLoS ONE*. 2017. Vol. 12. Iss. 9: e0184215. Pp. 1–13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0184215>.